

6. ОСВІТЯНСЬКІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 159.9.07+37.032

*Доц. О.В. Врублевська, канд. екон. наук –
НЛТУ України, м. Львів*

ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА СУБ'ЄКТИВНОГО СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ПРИРОДИ ЯК ОСНОВА ЙОГО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ

Наведено результати дослідження екологічних установок студентів. Запропоновано методи їх психолого-педагогічної корекції.

Ключові слова: психоаналіз, екологічна психологія, екологічне виховання.

Assist. prof. O.V. Vrublevska – NUFWT of Ukraine, L'viv

Psychological Diagnostic of Subjective Attitude of Students toward the Nature as a Basis for it Psychopedagogical Correction

The results of the survey of the environmental orientation of students are presented. Methods for the pedagogical correction of the attitude toward the environment are proposed.

Keywords: psychological analysis, environmental psychology, environmental pedagogics.

Багатьма дослідниками доведено, що людство не має майбутнього, якщо не знайде у собі сил сформувати і підтримувати систему цінностей, адекватну сучасним умовам, і нову людину, носія цих цінностей. Як зазначає відомий російсько-латиський екопсихолог В.А. Ясвін: "проблема розв'язання екологічної кризи розглядається вже як проблема психолого-педагогічна" [1, с. 19]. В умовах загострення еколого-економічних суперечностей, зрушень у системі моральних принципів суспільства, поширення і нав'язування псевдоцінностей пошук молоддю свого місця, призначення, шляху відбувається у складному середовищі дезорієнтуючих імпульсів, сигналів. Коло проблем, які потребують вирішення в рамках навчально-виховного процесу, виглядає таким чином: формування суспільної екологічної свідомості як детермінанти економічної поведінки з метою розв'язання конфлікту цінностей (рис. 1). Екологічне навчання і виховання покликані сформувати у кожної особистості повагу до екологічних цінностей суспільства, усвідомлення необхідності самообмежень, прагнення досягти гармонії у взаємовідносинах з навколишнім

світом. Тому розвиток екологічної свідомості студентської молоді є одним з найважливіших завдань педагогічного процесу у вищому навчальному закладі.

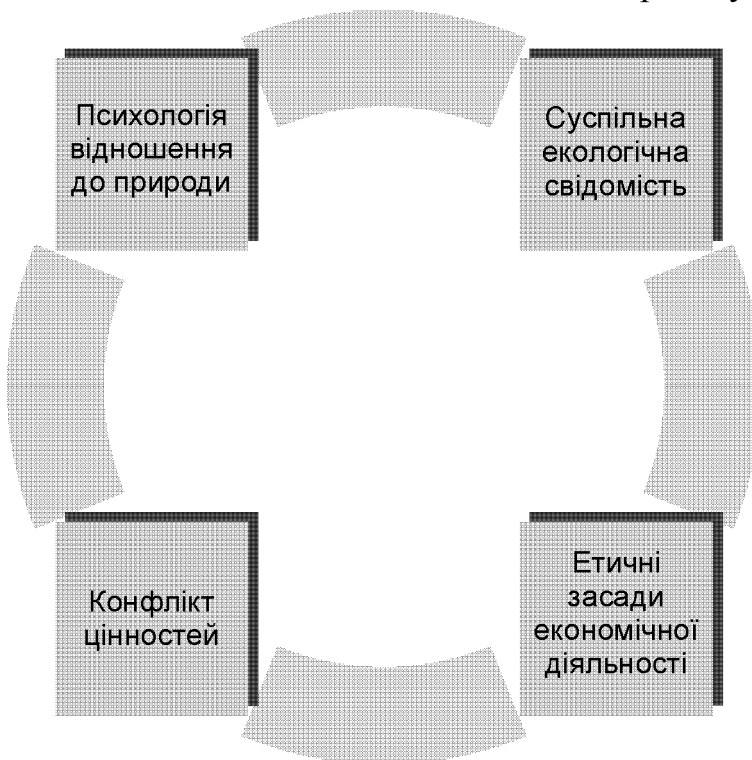

Рис. 1. Зв'язок екологічної свідомості та економічної поведінки

Засоби психолого-педагогічної корекції ставлення до природи повинні інтегруватися в навчально-виховний процес і базуватися на вивченні й вимірюванні суб'єктивного сприйняття навколишнього природного світу студентами.

З метою підвищення виховного рівня навчального процесу при викладанні економіки природокористування нами було досліджено суб'єктивне ставлення студентів НЛТУ України до природи за методикою В.А. Ясвіна [1]. Вербальна асоціативна методика "ЕЗОП" (від рос. "емоции, знания, охрана, польза") спрямована на дослідження типу домінуючої установки відносно природи. Установка – це сформована на основі досвіду стійка схильність індивіда до певної форми реагування, що примушує його орієнтувати свою діяльність у певному напрямі й діяти послідовно відносно всіх об'єктів і ситуацій, з якими воно пов'язано. Екологічна установка виражає ціннісне ставлення людини до об'єкта природи [1, с. 334]. Виділяють чотири типи таких установок, коли особистість сприймає природу як об'єкт:

- краси – естетична установка;
- вивчення, одержання знань – когнітивна установка;
- охорони – етична установка;
- користі – прагматична установка.

Методика "ЕЗОП" складається з 12 пунктів. Кожен пункт містить стимулююче слово і 5 асоціативних слів. Останні підібрано як найбільш характерні, але приховані асоціації, що виникають у людей з чітко вираженим домінуванням відповідної установки. Наприклад, "ЛОСЬ" – "сліди", "лісник", "трофей", "каміння", "роги". 4 слова відповідають 4 типам установки, п'яте слово – для відвертання уваги, "слово-сміття". Слова проголошують у швидкому темпі, у респондента не залишається часу осмислити варіанти і він зму-

шений обирати той, який "першим спав на думку". Саме він і характеризує домінуючу екологічну установку.

Установкам присвоюються ранги – 1, 2, 3, 4 – залежно від кількості відповідей. Тип установки, яка має найбільшу питому вагу (1 ранг), вважається домінуючим у даної особистості. Як правило, у людини існує не один, а два домінуючих типи установок.

Упродовж півтора року за цією методикою нами було опитано 207 студентів 3-4 курсів, в т.ч. груп МОл, МОд, Мзед, ОА, ЕК. Серед них 51 чоловік і 156 жінок.

Установки 1 рангу розташувалися в такому порядку: на першому місці естетична, яка трапляється як домінуюча у 54,6 % від загального числа респондентів, на другому – етична (32,4 %), на третьому – прагматична (22,2 %) і на останньому місці когнітивна – 10,6 % (сума не дорівнює 100 %, оскільки деколи перший ранг мають кілька установок). На рис. 2 показано частку респондентів, в яких проявляється кожна установка, в тому числі у поєднанні й без поєднання з іншими установками 1 рангу. Втішає той факт, що прагматична установка не є основною. Вона здобуває перший ранг у 22,2 % респондентів, в тому числі без поєднання з іншими установками першого рангу – у 15 %. Як бачимо, когнітивна установка проявляється як єдина домінуюча найрідше – у 3,4 % респондентів. У двох третинах випадків вона поєднана з іншими установками першого рангу. Всі інші установки частіше домінують одноосібно, ніж у поєднанні.

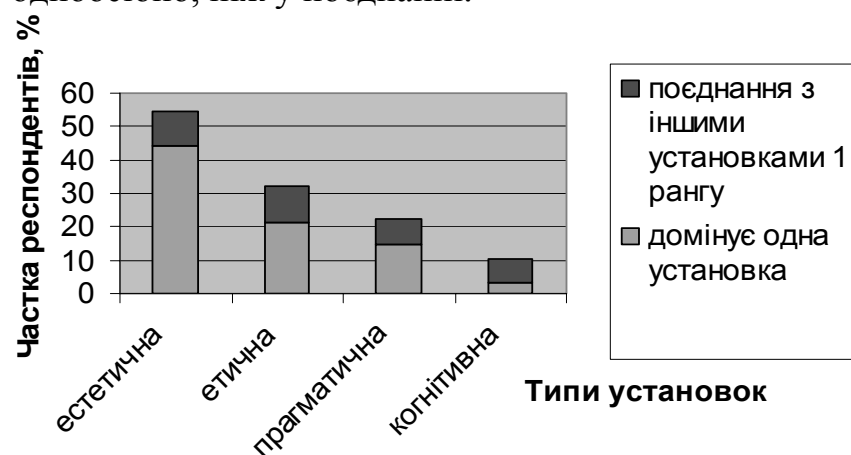

Рис. 2. Домінуюча установка

Незначна вага когнітивної установки свідчить про відсутність інтересу до пізнання природи. За даними інших психолого-педагогічних досліджень, частка екологічних установок пізнавального типу є незмінною упродовж підліткового та юнацького віку і стабільно посідає останнє місце в ієрархії екологічних установок молоді [1]. Пізнавальна діяльність, пов'язана зі світом природи, зберігає невисокий рівень уподобань.

Аналіз вибірки за статевою ознакою дає змогу виявити істотні розбіжності психології чоловіків і жінок. На рис. 3 показано частоту, з якою кожна установка трапляється на першому місці, відносно загальної кількості всіх виявлених установок 1 рангу. З більшою, ніж у цілому по виборці, частотою естетична установка проявляється як домінуюча в жінок, вона трапляється у півтора рази частіше, ніж у чоловіків. У стільки ж разів частіше в чоловіків порівняно з жінками домінує прагматична установка. У представників обох

статей когнітивна установка на останньому місці, хоча в чоловіків її частота є у два с половиною рази вищою, ніж у жінок. Етична (охоронна) установка проявляється однаково часто у представників обох статей.

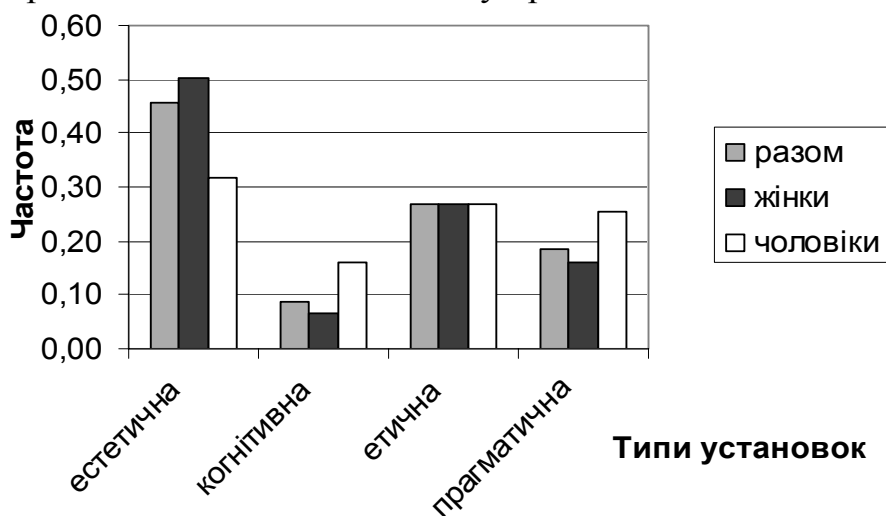

Рис. 3. Домінуюча установка за групами респондентів

Аналіз поєднання найбільш поширеної естетичної установки з наступною за значенням установкою рівного, першого, або нижчого, другого, рангу дає такі результати (рис. 4). У чоловіків вона приблизно однаково часто поєднана з кожною з інших установок. Але в жінок розбіжності виражені яскравіше: майже у половині випадків присутня етична установка.

Отже, можна констатувати, що в цілому модальність відношення до природи нашого студентства носить непрагматичний характер, і охарактеризувати найбільш поширений тип екологічної установки як естетично-етичний, що в жінок є значно яскравіше вираженим. Його можна вважати екологічно сприятливим. Позитивною, навіть ліпшою ніж за даними інших досліджень, є структура сприйняття природи в чоловічої половини студентства. Тут, мабуть, можна завдячувати західноукраїнській ментальності та традиційному вихованню, в тому числі релігійному. Має місце недорозвиненість когнітивного каналу сприйняття у представників обох статей.

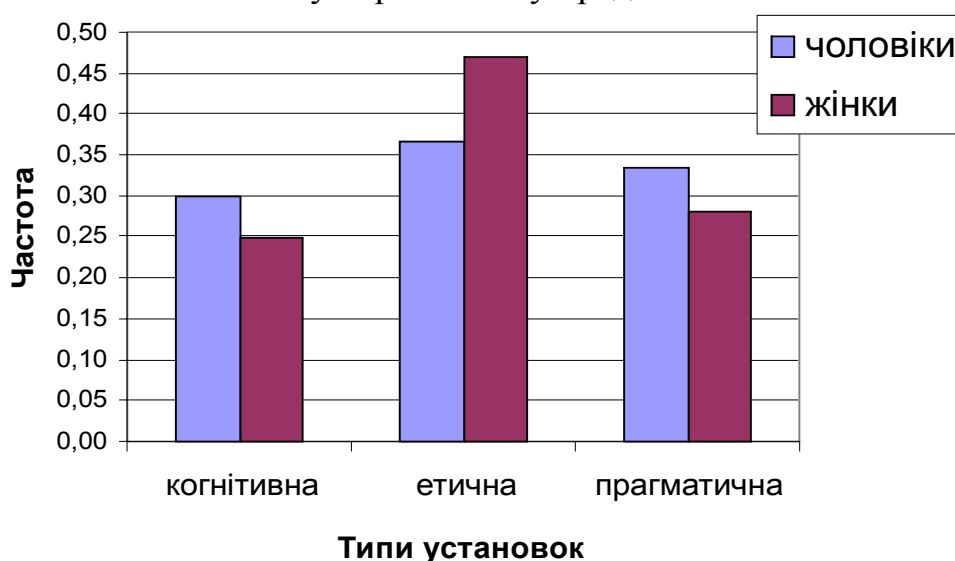

Рис. 4. Поєднання домінуючої естетичної установки з іншими

Одержані нами дані, які свідчать про вищий розвиток перцептивно-емоційного каналу суб'єктивного відношення до природи у студентської молоді порівняно з когнітивним і практичним, відповідають результатам інших

досліджень. Їх практична цінність полягає в тому, що вони дають змогу встановити відповідність педагогічного процесу екологічної освіти і виховання психологічному процесу розвитку суб'єктивного відношення до природи. Людина з розвиненим перцептивно-афективним компонентом є дуже сприйнятливою до форми, кольору, симетрії, світла-тіні, динамічних властивостей, відчутних властивостей поверхні, звукових характеристик, цілісного предметного образу, його естетичної виразності і, що особливо важливо, до гуманістичного змісту [1, с. 44]. Вона не тільки є чутливою, але й налаштована на сприйняття. Це зумовлює необхідність використання у навчальному-виховному процесі для формування відповідної системи цінностей у молоді яскравих образів, прикладів, візуального супроводу матеріалу, розгляду ситуацій або подання інформації, спрямованих на виклик емоційної реакції.

Розвиток когнітивного компонента доцільно забезпечувати шляхом інформаційного насичення матеріалу, подання відомостей, значущих для окремої людини, заохочення самостійного студентського пошуку, поглиблення знань, які регулюватимуть поведінку особистості у ситуаціях, пов'язаних з впливом на природне середовище. Щоб пробудити інтерес до пізнання, необхідно показати, що знання про взаємодію суспільства і природи роблять безпечнішою нашу поведінку насамперед для нас самих, а також для інших людей і живих організмів. З цією метою у курсі економіки природокористування нами практикується проведення студентських наукових семінарів на одну з актуальних проблемних тем, до яких студенти проявляють інтерес. Такими темами були "Еколого-економічні аспекти сучасних воєнних конфліктів", "Екологічна небезпека глобалізації", "Карпатиланд": відродження чи колонізація українських лісів?", "Етика, релігія і сталий розвиток". Головними передумовами успіху цієї організаційної форми навчання були вдалий вибір часу проведення, на хвилі гострого інтересу у студентської молоді до певної теми, запрошення експерта з боку – цікавої яскравої особистості, заохочення самостійного творчого пошуку. Важлива мета, якої ми прагнемо досягти у курсі економіки природокористування, – зберегти його високу гуманістичну тональність.

Література

1. Ясвин В.А. Психология отношения к природе. – М.: Смысл, 2000. – 456 с.

УДК 574(477)

Доц. В.І. Мокрий, канд. фіз.-мат. наук – НЛТУ України, м. Львів

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ДИСЦИПЛІНИ "ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА" У НАЦІОНАЛЬНІЙ ТЕХНОЛОГІЇ ВИЩОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Розкрито основний зміст навчальної дисципліни "Екологічна безпека", яка входить до нормативних дисциплін освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за напрямом "Екологія". Обґрунтовано доцільність формування знань та умінь майбутніх фахівців у галузі сучасних технологій управління екологічною та інформаційною безпекою територій.

Ключові слова: екологічна безпека, інформаційна безпека, еколого-освітній простір, технології навчання, екологізація.